

Olisiko Saksan työmarkkinamallista opiksi Suomelle?

Saksaa on tarjottu Suomelle mallimaaksi sen hyvän työllisyyskehityksen vuoksi. Eri maiden työmarkkinamalleja vertailtaessa on hyvä muistaa, että syyt hyvään tai huonoon työllisyyskehitykseen eivät välttämättä löydy vain työmarkkinoilta ja taustalla voi olla monenlaisia tekijöitä. Vaikka Saksan työmarkkinakehitys on ollut hyvää vuoden 2005 jälkeen, sen työmarkkinuudistukset ovat lisänneet työmarkkinoiden kaksijakoisuutta: on synnytetty matalapalkkaista marginaalityötä ja ei-tyypillisiä työsuhteita kuten osa-aika- ja vuokratyötä, ja tuloerot ja köyhyys ovat kasvaneet. Jos verrataan Suomen ja Saksan talouskehitystä ja työllisyyden kehitystä 2000-luvulla, voidaan todeta, että Suomi on pärjännyt myös varsin hyvin, vaikka Suomi tällä hetkellä on Saksaa syvemmissä taantumassa. Suomen ”malli” on myös tuottanut tasaisemman tulonjaon ja alhaisemman suhteellisen köyhyyden.

Vuosien saatossa Suomelle on tarjottu yhden jos toisenkin maan työmarkkinamallia paremman työmarkkinamenestyksen saavuttamiseksi. Viime aikoina esillä on ollut erityisesti Saksan malli maan hyvän työllisyyskehityksen siivittämänä. Sitä ennen malliksi tarjottiin Tanskan ja Ruotsin malleja. Onko Saksasta mallimaaksi ja kuinka hyvin eri maiden mallit ylipäänsä soveltuvat kopioitaviksi? Seuraavassa käydään ensin läpi, kuinka hyvin eri maiden työmarkkinamalleja voidaan vertailla keskenään. Sen jälkeen siirrytään tarkastelemaan Saksan mallin piirteitä ja vertaillaan Saksan ja Suomen työmarkkinakehitystä.

KUINKA HYVIN TYÖMARKKINAMALLEJA VOIDAAN VERTAILLA?

Harkittaessa opin ottamista muiden maiden työmarkkinamalleista on hyvä en-

sin pohtia sitä, kuinka hyvin mallit ovat siirrettävissä maista toiseen ja kuinka hyvin työmarkkinamalleja voidaan ylipäänsä vertailla keskenään. **HYMANIN** (2009) ja **KINNUSEN** (2012) mukaan työmarkkinoiden instituutioita¹ tulisi tarkastella osana kokonaisjärjestelmää, koska ne ovat suuressa määrin riippuvaisia poliittisesta perinteestä ja organisatorisista rakenteista, jotka eroavat eri maiden välillä suuresti toisistaan. Maiden erilaisten kansallisten ympäristöjen merkitys tulee esille siinä, että samat instituutiot ja pelisäännöt voivat aikaansaada erilaisissa ympäristöissä jopa aivan vastakkaisia vaikutuksia.

Tutkimuskirjallisuudessa on näyttöä siitä, että jos työttömyyttä selitetään vain työmarkkinainstituutioilla, jätetään huomioimatta muita tärkeitä tekijöitä (**STURN** 2011). On myös havaittu, että työmarkkinainstituutioilla ei ole samanlaista vaikutusta kaikissa maissa.

Työmarkkinainstituutiot voivat vaikuttaa eri tavoin työttömyyteen erilaisissa kokonaisjärjestelmissä, joihin kuuluu erilaisia talouspolitiikan linjoja, elinkeinorakenteita yms., ja siksi onnistuneen työmarkkinapolitiikan ehto on, että otetaan huomioon maan kokonaisjärjestelmä (**STURN** 2011).

On tärkeää ottaa huomioon myös työmarkkinainstituutioiden komplementaarisuus² (**HALL JA SOSKICE** 2001). Aiempi tutkimus on mm. havainnut, että työttömyyskorvausten vaikutus työttömyyteen on erilainen maissa, joissa panostetaan paljon aktiiviseen työvoimapolitiikkaan ja joissa vastaavaa panostusta ei tehdä. Työmarkkinamalleja vertailtaessa on hyvä muistaa, että maiden työmarkkinamenestykseen vaikuttavat myös muut kokonaisjärjestelmän osat kuten hyödyke-, pääoma- ja asuntomarkkinoiden toiminta eikä pelkästään työmarkkinoiden toiminta. **BELL JA BLANCHFLOWER**

MERJA KAUHASEN mielestä työmarkkinoiden menestystä ei tulisi mitata ainoastaan sillä, kuinka paljon työllisyyttä saadaan lisättyä, vaan myös uusien työpaikkojen laadulla.

SYYT HYVÄÄN TAI HUONOON TYÖLLISYYSKEHITYKSEEN EIVÄT VÄLTTÄMÄTTÄ LÖYDY VAIN TYÖMARKKINOILTA.

(2009) osoittavat maavertailussa, että maissa, joissa työttömyys on kasvanut paljon, selitykset työttömyyden kasvulle löytyvät hyödyke- ja pääomamarkkinoilta. Maavertailujen perusteella on olemassa myös näyttöä siitä, että hyvään työllisyyskehitykseen voidaan päästä erilaisilla malleilla (EUROPEAN COMMISSION 2006).

SAKSAN REFORMIT

Saksan työmarkkinauudistusten yksi keskeinen osa olivat vuosina 2003-2005 toteutetut ns. Hartz-reformit (Hartz I-IV), joiden tavoitteena oli työnteon kannustinten lisääminen ja työttömien lisääntyneet aktivointi ns. workfare-painotuksella³. Keskeisiä kohtia uudistuksissa olivat mm. ansiosidonnaisen työttömyysturvan tiukentaminen siten, että sen kesto lyhennettiin yhteen vuoteen. Tämän jälkeen työttömille maksetaan harkinnanvaraista tasasuuruista työttömyysturva II:ta (ns. Arbeitslosengeld II), jonka suuruus vuonna 2013 on 382 euroa kuukaudessa⁴. Uudistuksilla luotiin uusia työnteon muotoja kuten ”minityöpaikat” (v. 2013 enintään 450 euroa/kk) ja ”euro tunnissa-työpaikat” työttömyysturva II:n saajille. Näistä työpaikoista työntekijät eivät maksa veroja eivätkä sosiaaliturvamaksuja. Samalla lisättiin velvoitteita vastaanottaa myös pienipalkkaista työtä.

Saksan työmarkkinoiden Hartz-reformit olivat huomattavia mutta eivät kuitenkaan päälinjoiltaan loppujen niin erilaisia kuin mitä on ollut yleinen linja monissa maissa. Aktivointipolitiikka, jolle on ollut tyypillistä sosiaaliturvan tiukempi ehdollistaminen ja työvoiman tarjontapuoleen liittyvien toimenpiteiden korostaminen, on ollut yleinen sosiaalij- ja työvoimapolitiikan trendi myös Suomessa, monissa muissakin Euroopan maissa ja Yhdysvalloissa. Samoin yleinen suuntaus näyttäisi olevan aktivointipolitiikkojen jonkinasteinen yhdenmukaistuminen eri maaryhmiin kuuluvissa

maissa (EICHORST JA KONDLE-SEIDL 2008).

SAKSAN REFORMIEN KÄÄNTÖPUOLI

Saksassa työllisyys on kasvanut ja työttömien määrä alentunut (lukuun ottamatta vuotta 2009) trendinomaisesti 2000-luvun puolivälin jälkeen. Saksa selvisi myös vuonna 2008 alkaneen talouskriisin vaikutuksista niin hyvin, että puhuttiin jopa Saksan työllisyysihmeestä (ks. esim. BURDA JA HUNT 2011).

On myös kysytty, onko Saksan vahva työllisyyskehitys sittenkään Hartz-reformien ansiota. Tuoreen katsauksen (AKYOL YM. 2013) mukaan on vaikea yhdistää vahvaa työllisyyskehitystä vuoden 2005 jälkeen yksittäisiin Hartz-reformeihin⁵. Selitystä kirjoittajat hakevat pikemminkin Saksan maltillisesta palkkakehityksestä. Tähän kehitykseen ovat liittyneet sopimusjärjestelmän heikennykset. Saksan menestyksen yhtenä pääasiallisena syynä on myös muissa tutkimuksissa korostettu maltillisia palkkaratkaisuja (esim. GARTNER JA MERKL 2011).

Saksassa sopimusjärjestelmä on muuttunut rajusti erityisesti 2000-luvun puolivälistä lähtien: palkoista sopiminen on hajautunut, mikä on merkinnyt yrityskohtaisen palkoista sopimisen yleistymistä työehtosopimusten kattavuuden ja yleissitovuuden kustannuksella (BISPINCK JA SCHULTEN 2011, SAURAMO 2013)⁶.

Saksan hyvän työllisyyskehityksen mahdollisia syitä: Hartz-reformit, maltillinen palkkakehitys, työaikajoustop ja monopuolinen vientiteollisuus.

On huomioitava, että Hartz-reformien ja palkkaratkaisujen ohella saksalaisilla työmarkkinoilla on tapahtunut myös muita muutoksia, joilla on voinut olla

vaikutusta toteutuneeseen kehitykseen. Työmarkkinoilla ns. sisäinen joustavuus työaikapankkien muodossa on yleistynyt. Vuonna 2008 alkaneen talouskriisin Saksassa oli yleisesti monissa yrityksissä käytössä julkisen vallan tukema ns. Kurzarbeit (lyhennetty työaika), jonka ansiosta vältyttiin työttömyyden laajamittaisemmalta kasvulta (BOERI JA BRÜCKER 2011).

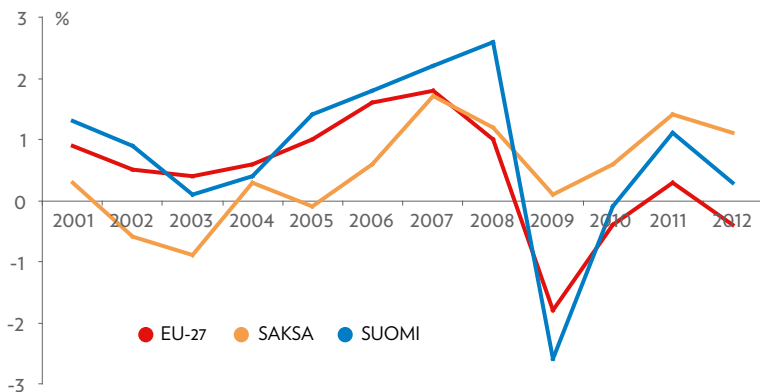
Sytä Saksan menestykseen pitää myös hakea työmarkkinoiden ulkopuolelta hyödykemarkkinoiden toiminnasta. Professori Matti Pohjolan mukaan⁷ Saksan viennin monipuolinen rakenne, joka perustuu moniin eri toimialoihin, on ollut Saksan vahvuutena.

Työllisyyskehityksen ohella olisi hyvä kiinnittää huomiota myös hyvinvointinäkökulmaan ja tulonjakovaikutuksiin. Onko harjoitettu politiikka tuottanut hyviä tuloksia myös näiden osalta? Vaikka vuoden 2005 jälkeen työmarkkinakehitys on ollut hyvää, Saksan työmarkkinauudistukset ovat lisänneet työmarkkinoiden kaksijakoisuutta: Hartz-reformeilla on synnytetty matalapalkkaista marginaalityötä ja ei-tyypillisiä työsuhteita kuten osa-aika- ja vuokratyötä. Eurostatin tilastojen mukaan valtaosa Saksan työllisyyden lisäyksestä on ollut osa-aikatyön eikä niinkään kokoaikaisen työllisyyden kasvua. Minitöissä työskentelee noin 7,47 miljoonaa eli hieman alle joka viides työntekijä⁸.

Työllisyyden parantumisesta huolimatta Saksassa tuloerot ja köyhyys ovat lisääntyneet.

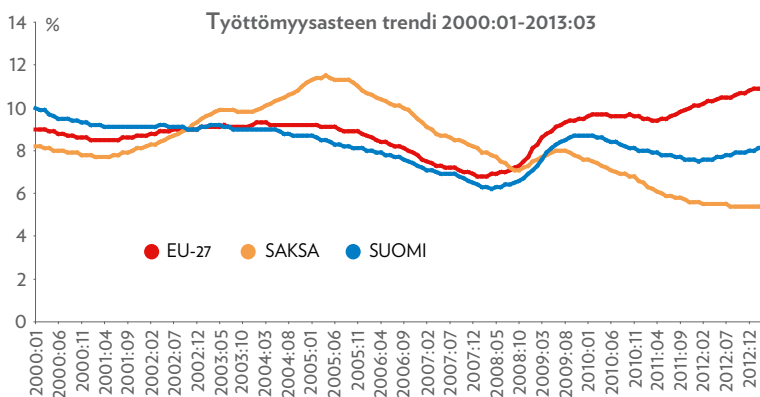
Tämä kehitys näkyy myös siinä, että Saksassa tehdyt työtunnit per työntekijä on kolmanneksi alhaisin EU-maista ja lähes 20 prosenttia OECD-maiden keskiarvoa alhaisempi (OECD 2012). Eritoten tämä johtuu naisten vähäisestä kokoaikatyön tekemisestä. Huolestuttavaa on myös se,

Kuvio 1. Työllisyyden vuotuinen muutos 2001-2012, %.

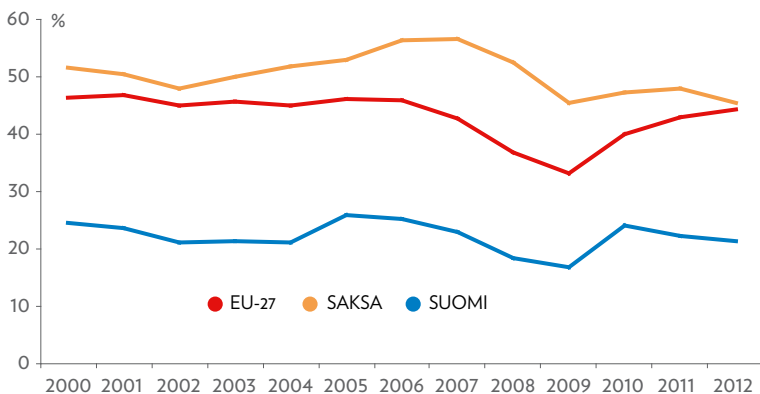
Lähde: Eurostat.

Kuvio 2. Työttömyysasteen trendi ja pitkäaikaistyöttömien osuuden kehitys Saksassa, Suomessa ja EU-27-maissa keskimäärin, %.

Lähde: Eurostat.

Kuvio 3. Pitkäaikaistyöttömyyden osuuden kehitys 2000-2012 Saksassa, Suomessa ja EU-27-maissa keskimäärin, %.

Lähde: Eurostat.

että useimpien tutkimusten mukaan marginaalityöt eivät näytä auttavan useimpia niissä työskenteleviä takaisin tavallisiin työsuhteisiin. Sukupuolten tasa-arvon kannalta on myös huolestuttavaa, että nämä marginaalityöt osuvat suuressa määrin naisille.

Vaikka työttömyys on laskenut, tuloerot ja väestön köyhyys - ml. työsäkävien köyhyys - ovat kasvaneet. Palkkaerojen kasvusta kertoo se, että **FREDRIKSENIN** (2012) mukaan Saksa on ainut maa, jossa palkkaerot ovat kasvaneet 1990-luvun puolivälistä 2000-luvun loppuun johtuen siitä, että epätasa-arvo on kasvanut nimenomaan tulojakauman alapäässä. Samoin pitkäaikaistyöttömyys on pysynyt laskusta huolimatta korkealla tasolla.

Hartz-reformien synnyttämässä mini-töissä (palkka alle 450 euroa/kk) palkkataso on niin alhainen, että niitä tekevät saavat samanaikaisesti myös muuta sosiaaliturvaa ja/tai työttömyysturvaa (Arbeitslosengeld II). Joustavuuden lisäämisen nimissä Saksan lainsäädäntö on sallinut sen, että vuokratyöntekijöiden yhtäläisen kohtelun periaatteesta suhteessa yrityksen vakituisiin työntekijöihin voidaan poiketa vuokratyöntekijöiden omilla työehtosopimuksilla (**SPERMANN** 2011). Tämä on johtanut siihen, että vuokratyöntekijöille maksetaan usein selvästi huonompaa palkkaa samasta työstä, mikä sotii yhdenvertaisen kohtelun periaatetta vastaan. Saksan valitsema tie on poikennut olennaisesti EU:n tasolla korostetusta työllisyysstrategiasta, jonka mukaan tarvitaan enemmän ja parempia työpaikkoja eli myös uusien työpaikkojen laadulla on väliä.

SAKSAN JA SUOMEN TYÖMARKKINA-KEHITYS VERTAILUSSA

Jos verrataan Suomen ja Saksan talouskasvua ja työllisyyden kehitystä 2000-luvulla ennen taluskriisiä, voidaan todeta, että Suomi pärjäsikin varsin hyvin. Suomessa talouskasvu oli 2000-luvulla voimakkaampaa kuin Saksassa ja muissa EU-maissa keskimäärin ja työllisyyden vuotuinen kasvu parempaa kuin Saksassa taluskriisin alkuun asti - myös ajanjaksoilla, jolloin Saksan Hartz-reformit olivat jo voimassa (kuvio 1). Vuoden 2008 kriisin jälkeen Suomen talous ei ole toi-

punut yhtä hyvin, mikä on myös heijastunut hitaampana työllisyyden kasvuna verrattuna Saksaan.

Saksassa 15-64-vuotiaan väestön työllisyysaste oli vuonna 2012 keskimäärin 72,8 prosenttia, kun se Suomessa oli 69,4 prosenttia. Vuonna 2008 talouskriisin alkamisvuonna Suomen työllisyysaste (71,1 %) oli vielä korkeampi kuin Saksan (70,1 %). Ikäryhmittäinen tarkastelu paljastaa, että suurimmat erot työllisyysasteissa vuonna 2012 löytyvät nuorten, 15-24-vuotiaiden keskuudessa (ero 4,8 prosenttiyksikköä) ja pienimmät erot 25-54-vuotiaiden työllisyysasteissa (ero vain 1,3 prosenttiyksikköä). Vaikka Saksassa työllisyysaste on korkeampi kuin Suomessa, Saksassa tehdään huomattavasti enemmän osa-aikatyötä kuin Suomessa, mikä näkyy siinä, että kokoaikatyöllisyydellä mitattuna Suomen työllisyysaste oli vuonna 2011 2,3 prosenttiyksikköä korkeampi kuin Saksassa. Huomionarvoista on, että naisten työllisyysaste oli Suomessa vuonna 2012 edelleen korkeampi kuin Saksassa myös tavanomaisella työllisyysasteella mitattuna.

”Kokoaikatyöllisyydellä mitattuna Suomessa työllisyysaste oli vuonna 2011 2,3 prosenttiyksikköä korkeampi kuin Saksassa.”

Kun verrataan Saksan ja Suomen työmarkkinakehitystä, on hyvä käyttää indikaattorina myös työttömyyskehitystä. Saksassa työttömyysaste on jo selvästi alhaisempi kuin Suomessa (kuvio 2), mutta on mielenkiintoista, että laskusuunnasta huolimatta pitkäaikaistyöttömien (yli vuoden työttömänä olleiden) osuus kaikista työttömistä on Saksassa pysynyt huomattavan korkeana kansainvälisestikin verrattuna. Verrattuna Suomeen pitkäaikaistyöttömien osuus Saksassa oli yli kaksinkertainen vuonna 2012 (kuvio 3).

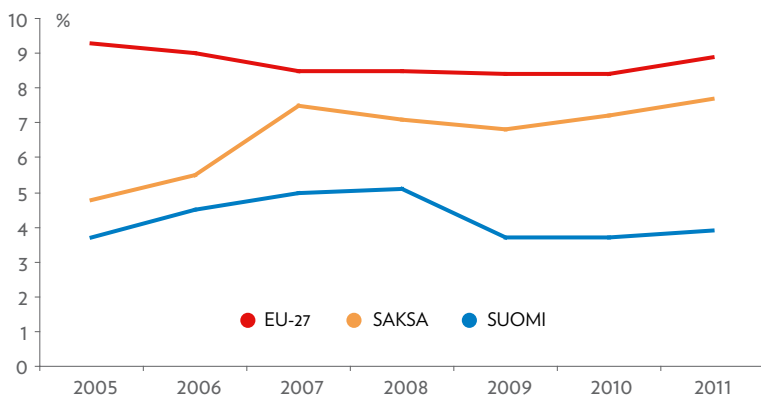
Kuten edellä jo tuotiin ilmi, Saksassa työllisyyden kasvu on paikantunut suurelta osin matalapalkkaiseen marginaalitoihin ja epätyypillisiin työsuhteisiin. Tämä on näkynyt myös matalapalkkatyön osuuden selvänä kasvuna. Kun Suomessa

Kuvio 4. Matalapalkkatyötä tekevien osuudet EU-maissa, %.

Lähde: Eurostat.

Kuvio 5. Työssäkävien köyhyysriski Saksassa, Suomessa ja EU-27 -maissa 2005-2011, %.

Lähde: Eurostat.

ja muissa Pohjoismaissa matalapalkkatyötä tekevien osuudet ovat EU-maiden alhaisimpia, Saksa kuuluu jo lähes EU-maiden kärkikastiin (kuvio 4). Edellä on ainoastaan joitakin Itä-Euroopan maita. Saksassa jo yli puolet perusasteen koulutetuista tekee matalapalkkatyötä ja keskiasteen koulutuksenkin saaneistakin jo liki viidennes (EUROSTAT 2012).

Vaikka työttömyys on Saksassa laskenut, tuloerot ja väestön köyhyys - ml. työssäkävien köyhyys - ovat kasvaneet. Suomessa sekä koko väestön että työssäkävien köyhyysriski ovat Saksaa alhaisempia. Saksaan verrattuna työssäkävivi-

en köyhyysaste Suomessa oli liki puolet pienempi vuonna 2011. Kun Saksassa työssäkävien köyhyys on ollut kasvusuunnassa, työssäkävien köyhyys Suomessa on pysytellyt suunnilleen entisellä tasollaan (kuvio 5).

LOPUKSI

Eri maiden työmarkkinamalleja vertailtaessa on hyvä muistaa, että maiden työmarkkinamenestykseen vaikuttavat myös muut maan kokonaisjärjestelmän osat kuten hyödyke-, pääoma- ja asunto-markkinoiden toiminta eikä pelkästään työmarkkinoiden toiminta. Samat insti-

tuutiot ja pelisäännöt voivat aikaansaada erilaisissa ympäristöissä jopa aivan vastakkaisia vaikutuksia.

Työmarkkinoiden menestystä ei tulisi mitata ainoastaan sillä, kuinka paljon työllisyyttä saadaan lisättyä, vaan myös työpaikkojen laadulla. Työllisyyskehityksen ohella on erittäin tärkeä kiinnittää huomiota myös harjoitetun politiikan hyvinvointinäkökulmaan ja tulonjakovaikutuksiin eli onko harjoitettu politiikka tuottanut hyviä tuloksia myös näiden osalta. Saksalaisen palkansaajan näkökulmasta reformit ovat tarkoittaneet myös epävarmuuden lisääntymistä sekä kasvattaneet köyhyys- ja toimeentuloriskejä varsin suurelle joukolle. Samalla työmarkkinoiden polarisaatio ja palkkaerot ovat kasvaneet. Vaikka työttömyys on Saksassa laskenut, tuloerot ja köyhyys ovat kasvaneet.

Jos verrataan Suomen ja Saksan talouskehitystä ja työllisyyden kehitystä 2000-luvulla, voidaan todeta, että Suomi on pärjännyt myös varsin hyvin, vaikka Suomi tällä hetkellä on Saksaa syvemmissä taantumassa. Suomen ”malli” on myös tuottanut tasaisemman tulonjaon ja alahisemman suhteellisen köyhyyden. ■

Viitteet

1 Työmarkkinoiden instituutiot viittaavat työmarkkinoiden rakenteellisiin ominaispiirteisiin, jotka vaikuttavat siihen kuinka työmarkkinat toimivat. Näitä ovat mm. järjestäytymisoikeus, sopimusjärjestelmä, työvoimapolitiikka, työttömyysturva, työsuhdeturva ja muu työolainsäädäntö.

2 Kahden instituution voidaan sanoa olevan komplementaarisia, jos toisen instituution läsnäolo (tehokkuus) lisää tuottoja (tehokkuutta) toisesta instituutiosta.

3 Ks. esimerkiksi **JACOBI JA KLUVE** (2007), joka sisältää yksityiskohtaisen kuvauksen reformien keskeisestä sisällöstä.

4 Tämän päälle saa asumistukea.

5 Saksassa on vahva työmarkkinoiden reformien arviointiperinne, ja tehtyjen reformien vaikutuksista onkin runsaasti myös tutkimuskirjallisuutta. Mm. tulokset Hartz-reformien makrotaloudellisista vaikutuksista eivät ole yksisuuntaisia (**HERTWECK JA SIGRIST** 2012). **AKYOL YM.** (2013) esittää tiivistelmän Hartz-reformeista tehdyistä

tutkimuksista, jotka katsovat mikrotaloudellisia vaikutuksia.

6 Suomessa ja Saksassa teollisuuden sopimuskorotukset olivat ajanjaksolla 2001-2010 suunnilleen samansuuruisia, mutta toteutuneet palkankorotukset olivat pienempiä Saksassa (**SAURAMO** 2013).

7 Kommenttipuheenvuoro seminaarissa ”Onko Saksan tie myös Suomen tie?”, Ammattiliitto Pron UNITori, Helsinki 27.5.2013.

8 Vuoden 2013 kesäkuuta koskeva tieto, joka on peräisin Saksan työministeriön (Bundesagentur für Arbeit) tilastoista.

9 Köyhyysaste viittaa suhteellisen tuloköyhyyteen. Köyhyysraja määritellään suhteuttamalla kotitalouden käytettävissä olevat kulutusyksikkökoh- taiset tulot väestön keskimääräisiin tuloihin. Jos tulot jäävät alle 60 prosentin väestön käytettävissä olevien tulojen mediaanista, kotitalous luokitellaan köyhäksi.

Kirjallisuus

AKYOL, M. & NEUGART, M. & PICHLER, S. (2013), Were the Hartz Reforms Responsible for the Improved Performance of the German Labour Market? *Economic Affairs*, 33:1, 34-47.

BELL, D. & BLANCHFLOWER, D. (2009), What Should Be Done About Rising Unemployment in the OECD? University of Bonn, Institute for the Study of Labor, IZA Discussion Paper 4455.

BISPINCK, R. & SCHULTEN, T. (2011), Sector Level Bargaining and Possibilities for Deviations at Company level: Germany, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2010/874/en/1/EF10874EN.pdf

BOERI, T. & BRÜCKER, H. (2011), Short-time work benefits revisited: some lessons from the Great Recession, *Economic Policy*, Vol. 26(68), 697-765.

BURDA, M.C. & HUNT, J. (2011), What Explains the German Labour Market Miracle in the Great Recession? *Brookings Papers on Economic Activity*, 42:1, 273-319.

FREDRIKSEN, K.B. (2012), Income Equality in the European Union, *OECD Economics Department Working Papers* 952.

EICHORST, W. & KONDLE-SEIDL, R. (2008), Contingent Convergence: A Comparative Analysis of Activation Policies, University of Bonn, Institute for the Study of Labor, IZA Discussion Paper 3095.

EUROPEAN COMMISSION (2006), *Employment in Europe 2006*, Brussels: European Commission.

EUROSTAT (2012), *Statistics in Focus* 48/2012.

GARTNER, H. & MERKL, C. (2011), *The Roots of the German Miracle*, www.voxeu.org.

HALL, D.A. & SOSKICE, P. (2001), *An Introduction to Varieties of Capitalism*, teoksessa Hall, P. & Soskice, D. (Eds.): *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*, Oxford: Oxford University Press.

HERTWECK, M. & SIGRIST, O. (2012), *The Aggregate Effects of the Hartz Reforms in Germany*, University of Konstanz, Department of Economics, Working Papers 38-2012.

HYMAN, R. (2009), *How Can We Study Industrial Relations Comparatively*, teoksessa Blanpain, R.: *The Modernization of Labour Law and Industrial Relations in a Comparative Perspective*, *Bulletin of Comparative Labour Relations*, 70, 3-24.

JACOBI, L. & KLUVE, J. (2007), Before and After the Hartz Reforms: The Performance of Active Labour Market Policy in Germany, *Journal for Labour Market Research*, 40, 45-64

KINNUNEN, K. (2012), Pirstaleisuutta ja eriarvoisuutta – Saksan työelämän kehityssuuntia. Metallityöväen liitto ry ja Ammattiliitto Pro.

OECD (2012), *OECD Economic Surveys: Germany*, February 2012. Overview.

SAURAMO, P. (2013), Romuttivatko kalliit palkkaratkaisut kilpailukyymme? *Talous&Yhteiskunta*, 41:1, 32-39.

SPERMANN, A. (2011), *The New Role of Temporary Agency Work in Germany*, University of Bonn, Institute for the Study of Labor, IZA Discussion Paper 6180.

STURN, S. (2011), *Labour Market Regimes and Unemployment in OECD Countries*, IMK at the Hans Boeckler Foundation, IMK Working Paper 6-2011.